

Siyasi Kimliği ile Necdet Calp ve Halkçı Parti (1983-1985)

Rezzan YÜCER

Dr., Araştırmacı, Konya/Türkiye.

Makale Bilgisi

ÖZ

Makale Geçmişi

Geliş Tarihi: 18.05.2024

Kabul Tarihi: 07.07.2024

Yayın Tarihi: 31.12.2024

Anahtar Kelimeler:

Halkçı Parti,
SODEP, SHP,
Necdet Calp,
Turgut Özal, ANAP,
12 Eylül Askeri Darbesi.

12 Eylül askeri yönetimi, Türkiye'nin siyasal yaşamını şekillendirirken siyaset dünyasını da yeniden yapılandırmıştır. 1983 yılının Mart ayında çıkarılan Siyasal Partiler Yasası ile 12 Eylül 1980 askeri darbesinden önce kurulmuş olan bütün partiler darbe gerçekleştikten sonra kapatılmışlardır. Kapatılan partilerin yerine sağ ve sol kanatta birçok parti kurulmuştur. Sol kanatta kurulan partilerden birisi de Halkçı Parti'dir (20 Mayıs 1983). Halkçı Parti, 12 Eylül 1980 askeri darbesi ile kapatılan Cumhuriyet Halk Partisi'nin oylarını kendi bünyesinde toplamak ve böylece bir nevi sol kanadın temsilcisi olmak amacı ile kurulmuştur. Necdet Calp özellikle Halkçı Parti'nin kurucusu olarak tanınmış önemli bir devlet ve siyaset adamıdır. Siyasi hayatı boyunca devletin çeşitli kademelerinde çalışmış, Halkçı Parti'yi kurmadan önce de Başbakanlık Müsteşarlığı görevinde bulunmuştur. Necdet Calp, 1983 yılında Genel Seçimler öncesi ANAP lideri Turgut Özal ile birlikte katıldığı bir televizyon programında söz konusu Boğaziçi Köprüsü'nün satılması konusu ile ilgili "Sattırmam efendim, sattırmam!" sözleri ile Türk halkının hafızasında yer almıştır. Halkçı Parti, 6 Kasım 1983 tarihinde yapılmış olan Genel Seçimlerde gösterdiği başarıyı 25 Mart 1984 tarihli Yerel Seçimlerde gösterememiştir ve bunun üzerine sol kanatta yer alan, kuruculuğunu Erdal İnönü'nün yaptığı Sosyal Demokrasi Partisi (SODEP) ile 3 Kasım 1985 tarihinde birleşme kararı almıştır. Birleşme sonrası partinin ismi Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP) olmuştur.

Necdet Calp and the Populist Party with His Political Identity (1983-1985)

Article Info

ABSTRACT

Article History

Received: 18.05.2024

Accepted: 07.07.2024

Published: 31.12.2024

Keywords:

The Populist Party,
SODEP, SHP,
Necdet Calp,
Turgut Özal, ANAP,
September 12 Military Coup.

While the September 12 military rule shaped Turkey's political life, it also restructured the political world. With the Political Parties Law enacted in March 1983, all parties established before the military coup of September 12, 1980 were closed after the coup. Many parties on the right and left wings were established in place of the closed parties. One of the parties established on the left wing is the Populist Party (May 20, 1983). The Populist Party was founded with the aim of collecting the votes of the Republican People's Party, which was closed down by the military coup of September 12, 1980, and thus becoming a representative of the left wing. Necdet Calp is an important statesman and politician, especially known as the founder of the Populist Party. He worked at various levels of the state throughout his political life, and served as Undersecretary of the Prime Ministry before founding the Populist Party. In a television program he attended with ANAP leader Turgut Özal before the General Elections in 1983, Necdet Calp said, regarding the sale of the Bosphorus Bridge, "I won't let it be sold, sir, I won't let it be sold!" He remained in the memory of the Turkish people with his words. The Populist Party could not show the same success in the Local Elections of 25 March 1984 as it did in the General Elections held on 6 November 1983, and thereupon it decided to merge with the left-wing Social Democracy Party (SODEP) founded by Erdal İnönü on 3 November 1985. After the merger, the name of the party became the Social Democratic Populist Party (SHP).

To cite this article:

Yücer, R. (2024). Siyasi Kimliği ile Necdet Calp ve Halkçı Parti (1983-1985). *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 8(2), 219-229. <http://dx.doi.org/10.51117/metder.2024.71>

*Corresponding Author: Rezzan Yücer, rezzanyucer@hotmail.com

GİRİŞ

Necdet Calp, 7 Eylül 1922 tarihinde Karamürsel’de dünyaya gelmiştir. 1944 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi’nden mezun olmuştur. Çeşitli illerde Maiyet Memurluğu, Kaymakamlık ve Mülkiye Müfettişliği görevlerinde bulunmuştur (BCA, 28 Haziran 1954). 1965 yılında Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü’ne, 1978 yılında İzmir Valiliği’ne, 1979 yılında ise Merkez Valiliği’ne atanan Calp, 23 Ekim 1980-11 Nisan 1983 tarihleri arasında Başbakanlık Müsteşarlığı (BCA, 17 Ekim 1980) görevinde bulunmuştur. Necdet Calp, 20 Mayıs 1983 tarihinde Halkçı Parti’yi kurmuş ve genel başkanı olmuştur (Karaer ve Erişti vd., 2014: 115). Bu çalışmada, 1983-1985 yılları arasında Necdet Calp öncülüğünde Halkçı Parti’nin kuruluşu ve partinin faaliyetleri hakkında bilgi verilecektir.

1. 12 Eylül 1980 Askeri Darbe Sonrasında Siyasi Ortam

Türk Silahlı Kuvvetleri 12 Eylül 1980 tarihinde ülkenin yönetimine el koymuş, başkanlığını Genelkurmay Başkanı Kenan Evren’in yaptığı Milli Güvenlik Konseyi Süleyman Demirel Hükümeti’ni feshederek ülke genelinde siyasal faaliyetleri yasaklamıştır. Bu süreçte Milli Güvenlik Konseyi geçici olarak yasama ve yürütme görevlerini üstlenmiştir. 12 Eylül harekâtından sonra Genelkurmay Başkanı Kenan Evren bu hareketin sebebini ülke genelinde; *“milli birliği koruyarak anarşi ve terörü engellemek, devlet otoritesini, sosyal barışı, milli birlik ve beraberliği sağlamak, sosyal adaleti yeniden işler hale getirerek sivil idareyi yeniden oluşturmak”* olarak ifade etmiştir (Milliyet, 13 Eylül 1980: 1-7; Cumhuriyet, 13 Eylül 1980: 9; Dursun, 2008: 423-424). 12 Eylül askeri darbesinden sonra bazı milletvekillerinin de içinde bulunduğu tutuklamalar başlamış ve kırk üç bin kişi gözaltına alınmıştır (Özçelik, 2011: 169).

29 Haziran 1981 tarihinde Milli Güvenlik Konseyi ve Danışma Meclisi olarak kurulması planlanan Kurucu Meclis ile ilgili kanun Milli Güvenlik Konseyi’nde kabul edilmiştir. Anayasayı hazırlayacak olan Danışma Meclisi’nin üye seçiminde dikkat edilen husus özellikle siyasetle uğraşmayan kişilerin meclise seçilmesi olmuştur. 23 Ekim 1981 tarihinden itibaren faaliyetlerini sürdüren Danışma Meclisi, Prof. Dr. Orhan Aldıkaçtı başkanlığında Anayasa Komisyonu’nu kurmuştur (Keskin ve Akın, 2020: 711-712). Hazırlanan anayasa, 7 Kasım 1982 tarihinde yapılan referandum sonucunda kabul edilmiştir. Yeni anayasanın kabulüyle Kenan Evren Cumhurbaşkanı seçilmiştir. 9 Kasım 1982 tarihinde de anayasa yürürlüğe girmiştir. Kenan Evren 12 Kasım 1982 tarihinde göreve başlamıştır (Toprak, 2020: 180). Önceden Deniz Kuvvetleri Komutanlığı görevini üstlenmiş olan Bülent Ulusu hükümeti kurmakla görevlendirilmiştir. Turgut Özal ise Başbakan Yardımcısı olarak göreve başlamıştır (Özçelik, 2011: 169).

1982 Anayasası Türk anayasa tarihinde yazılmış olan en uzun metinli anayasadır. Anayasa, yedi kısımdan, yüz yetmiş yedi esas ve on altı geçici maddeden oluşmuştur (T.C. Anayasası Mevzuatı, 18 Ekim 1982: 3). 1982 Anayasası ile birlikte Cumhuriyet Senatosu’nun faaliyetleri sona ermiştir. 1982 Anayasası 1961 Anayasası gibi kuvvetler ayrılığı ilkesini benimsemiştir (Toprak, 2020: 182-183).

1982 Anayasası’nın kabulünden ve Kenan Evren’in Cumhurbaşkanlığı görevine getirilmesinden sonra generaller siyaseti yeniden yapılandırmak için hazırlıklara başlamışlardır. 1983 yılının Mart ayında *“Siyasal Partiler Yasası”* kabul edilmiştir. Yasaya göre 12 Eylül 1980 tarihinden önce siyasette aktif olan kişiler on yıl süreyle siyasetten menedilmişlerdir. Bu nedenle Adalet Partisi’nin, Cumhuriyet Halk Partisi’nin, Milliyetçi Hareket Partisi’nin ve Milli Selamet Partisi’nin genel başkanları ve yönetim kurulu üyeleri yeni kurulacak olan partilerin içinde yer alamamışlardır (Çavdar, 2004: 271). Öğrencilerin, öğretmenlerin ve devlet memurlarının 1982 Anayasası’na göre parti üyesi olmaları yasaklanmıştır. Yine aynı anayasaya göre yeni kurulacak olan partilerin, kadın kolları ya da gençlik kolları kurmalarına ve sendikalar ile ilişkilerini geliştirmelerine müsaade edilmemiştir (Zürcher, 1995: 410).

Siyasal Partiler Yasası'nın kabul edilmesinden sonra kurulan ilk parti Milliyetçi Demokrasi Partisi'dir. Kurucusu Orgeneral Turgut Sunalp'dır. Partinin üyeleri emekli askerler ve sağ görüşlü partilerin yasaklı olmayan politikacılarıdır (Çavdar, 2004: 271-272). Devlet Planlama Teşkilatı kökeninden gelen Turgut Özal'ın kurduğu Anavatan Partisi ise dönemin öne çıkan partileri arasında yer almıştır. Partinin kurucu listesinde genç isimlere öncelik verilmiştir. Ayrıca devlet makamlarında tecrübesi ve siyasi geçmişi olan bürokratlar da parti içinde almıştır (Çavuşoğlu, 2022: 79-80). Adalet Partisi'nin misyonunu sürdürmek amacıyla Yıldırım Avcı başkanlığında Doğru Yol Partisi kurulmuştur. Bu parti kamuoyunda Süleyman Demirel'in partisi olarak da anılmıştır. Sosyal Demokrasi Partisi ise Cumhuriyet Halk Partisi'nin çizgisinden devam etmek amacıyla Erdal İnönü liderliğinde kurulmuştur (Çavdar, 2004: 274; Yücel, 2006: 70). Sosyal Demokrasi Partisi, Türkiye merkez solu için önemli bir yere sahiptir. Parti, ideolojik olarak sosyal demokrasiyi benimser. Erdal İnönü, yaptığı basın açıklamalarında her defasında; adil ve özgür bir ülke yaratmak için mücadele edeceğini belirtmiştir (Karakoç, 2022: 49-51).

2. Halkçı Parti'nin Kuruluşu ve 1983 Genel Seçimleri

1960'lı yılların başından itibaren Türkiye'de, sağ-sol temelli ayrışmalar belirgin hale gelmiştir. 1965 yılından itibaren ise partilerin kendi üyeleri arasında da bazı ayrışmalar kendini göstermeye başlamıştır. Cumhuriyet Halk Partisi'nin kendisini "*ortanın solunda*" olarak tanımlayışı ve bu tanımdan rahatsız olan Cumhuriyet Halk Partisi içinde bir grup tarafından kurulan ve görüşlerini "*Kemalizm-Atatürkçülük*" gibi söylemler üzerinde oluşturan siyasi partiler arasında siyasal ve toplumsal meseleleri değerlendirmek bakımından bazı farklılıklar oluşmuştur. Cumhuriyet Halk Partisi'nin siyaset yasağının kalkması ile sol kesimin oyları iki parti arasında dağılmıştır. Bu partiler Sosyal Demokrasi Partisi (SODEP) ve Halkçı Parti (HP) dir. Bu partiler programları ve kuruluş söylemleri bakımından birbirlerinden farklıdır. Ancak daha sonraki süreçte Cumhuriyet Halk Partisi'nin bıraktığı siyasi boşluğu Halkçı Parti'nin dolduracağı düşünülmüş ve görev eski Başbakan Müsteşarı olan Necdet Calp'a verilmiştir. Necdet Calp bu durumu şu sözleriyle özetlemiştir: "*Bizden daha solda bir parti kurulacağını sanmıyorum.*" (Düzenli, 2021: 65; Cumhuriyet, 13 Mayıs 1983: 1-11; Polat, 2009: 27-30). Necdet Calp, sol kanadın başında yer alan Bülent Ecevit faktörünü her zaman önemsemiş ve Ecevit'e sol kanadı kendisinin en iyi şekilde temsil edebileceğini söylemiştir (Ergül, 1995: 157).

20 Mayıs 1983 tarihinde kurulan Halkçı Parti, programında şu şekilde tanımlanmıştır: "*Sosyal adaletçi, sosyal güvenlikçi, devletçi, özgürlükçü parlamenter demokrasiye bağlı sosyal demokrat bir parti*" (Biçici ve Doğru, 2024: 17; Cumhuriyet, 20 Mayıs 1983: 1-11). Halkçı Parti'nin kuruluş amacı Atatürk devrimleri ve ilkeleri doğrultusunda Türk ulusunun bağımsızlığını ve bütünlüğünü; cumhuriyetçi ve sosyal adalete dayalı bir devlet anlayışı ile korumaktır... (Halkçı Parti TBMM Grubu İç Yönetmeliği (Tüzük), 1986: 2). Halkçı Parti'nin otuz iki kurucu üyesinden yedisi veto edilmiştir. Abdullah Küçük, Mehmet Şahin, Engin Aydın ve Naci Cidal veto edilen üyeler arasında yer alırlar. Partinin kurucu üyelerinden veto edilmeyen kişilerin isimleri ise şu şekildedir: Bilal Şişman, Besim Göçer, Kamer Genç, Turhan Temuçin, Ümit Gürtuna... Halkçı Parti'nin amblemi çevresinde altı ışın hüzmesi bulunan güneşi ifade eder (Çavdar, 2004: 272; Seçkin, 2019: 58; Ergül, 1995: 157; Cumhuriyet, 21 Mayıs 1983: 7).

Halkçı Parti kurulduktan sonra Sosyal Demokrat kanadında muvazaa parti olarak değerlendirilmiştir. Necdet Calp bu konuyla ilgili Cumhuriyet gazetesine verdiği demeçte şu şekilde değerlendirmede bulunmuştur: "*Muvazaa partisi tabiriyle neyi kastetmek istediklerini bilmiyorum. Bununla partimizin belirli bir maksat için kurucular dışından gelen telkinlerle kurulduğu kastediliyorsa doğru olmadığını söylemek isterim...*" (Cumhuriyet, 4 Haziran 1983: 7).

1983 yılı Genel Seçimlerinden önce Cumhurbaşkanı Kenan Evren partilerin kuruluşları ile ilgili olarak Kırşehir'de yaptığı bir konuşmada; on dört parti kurulacağını tahmin etmediklerini, bazı kişilerin

seçimlere katılmak için değil, geçmişte siyasette yer alan partilerden destek alarak listenin başında yer almak için parti kurduklarını söylemiştir. Siyasi partilerin seçimlere katılabilmesi için her bir partinin otuz kurucu üyesinin Milli Güvenlik Konseyi'nden onay alması gereklidir. Fazilet Partisi'nin on sekiz kurucu üyesi veto edilirken, on üç kurucu üye belirtmesi gerekmiştir. Bizim Parti'nin yirmi altı kurucu üyesi veto edilmiş, altı kurucu üyesi kalmıştır. Muhafazakar Parti'nin Genel Başkanı Mehmet Pamak başta olmak üzere yirmi beş kurucu üyesi veto edilmiştir. Refah Partisi'nin ve Doğru Yol Partisi'nin kurucu üyelerinden de bir kısmı veto edildiği için seçimlere katılmamışlardır. Toplam olarak Bağımsız adaylar da dahil olmak üzere çeşitli partilerden yedi yüz on dokuz milletvekili adayını veto edilmiştir (Soysal, 2023: 4008; Cumhuriyet, 26 Temmuz 1983: 1; Özçelik, 2011: 171). MGK Sekreterliği tarafından Anavatan Partisi'nin kurucusu ve aynı zamanda Genel Başkanı olan Turgut Özal, veto edilmiştir. Ancak Başbakan Yardımcısı olması ve bu durumdan dolayı yanlış anlaşılmaya sebebiyet verecek herhangi bir durumunun olmamasından dolayı Cumhurbaşkanı Kenan Evren Turgut Özal'ın siyasi yasağının kaldırılmasını istemiştir (Soysal, 2023: 4009). Partiler ile ilgili bilgilerde herhangi bir bilgi yanlışlığı yoktur hatanın nerede olduğunu anlayamadım.

6 Kasım 1983 tarihinde yapılacak olan Genel Seçimlere Halkçı Parti, Anavatan Partisi ve Milliyetçi Demokrasi Partisi katılacaktır. Milliyetçi Demokrasi Partisi'ne baktığımızda, kurucuları arasında Süleyman Demirel'e muhalif olan Adalet Partililer, hukukçular ve akademisyenler ağırlıktadır. Parti ilk mitingini İzmir'de yapmış ancak halktan gerekli ilgiyi görememiştir. Partinin kurucusu Turgut Sunalp; Kütahya, Afyon, Eskişehir, Trabzon, Adana ve birçok ilde mitingler yapmıştır. Mitinglerde ağırlıklı olarak Halkçı Parti'yi ve Anavatan Partisi'ni eleştirmiş, komünizm, ekonomi ve terör konuları üzerinde söylemlerde bulunmuştur. Halkçı Parti'nin seçimlerde ilk durağı Malatya olmuştur. Şanlıurfa, Kars, Ağrı, Hakkari, Gaziantep gibi birçok ilde mitingler yapmıştır. Necdet Calp mitinglerde ağırlıklı olarak ekonomi üzerine konuşmalar yapmıştır. Anavatan Partisi seçim mitinglerini oldukça iyi değerlendirmiş ve Turgut Özal, Erzurum başta olmak üzere kırk dört ilde seçim mitingi düzenlemiştir (Çavuşoğlu, 2022: 80). Sunalp, mitinglerde yaptığı konuşmalarda genellikle Turgut Özal'ı inkarcılık, Necdet Calp'ı ise komünistlerden oy istemekle suçlamıştır (Uncular, 3 Kasım 1983: 7). Necdet Calp ise mitinglerde özellikle holding sahibi olan adaylara oy verilmemesi gerekliliği üzerinde durmuş ve sözlerine şöyle devam etmiştir: *“Orta sınıfı ve dar gelirliileri düşünmeyenler şimdi bunlara orta diyerek sahip çıkmaya çalışıyorlar.”* (Çetinkaya, 2 Kasım 1983: 6; Solak, 19 Ekim 1983: 13).

1983 Genel Seçimlerinden önce Turgut Sunalp, Necdet Calp ve Turgut Özal televizyonda açık oturuma katılmışlardır. Sunalp; anarşi, terör, dış düşman konularına değinmiştir. Calp; ekonomik muhalefeti ile sol tabana ve küçük işletmelere seslenmiştir. Özal ise partisinin diğer iki partiden farklı olduğunu vurgulamış ve özellikle kendisine destek veren kitleye seslenmiştir. Üç lider ekonomi ile ilgili görüşlerini de açıkoturumda dile getirmişlerdir. Turgut Sunalp, özel sektöre ağırlık vererek karma ekonomiyi, Necdet Calp, Devletçilik ilkesine ağırlık veren karma ekonomiyi, Özal ise devletin sanayi ve ticaret ile faaliyet göstermesine ilke olarak karşı çıkan piyasa ekonomisini savunmuştur. Programda Boğaziçi Köprüsü'nün satılması konusu da gündeme gelmiştir. Necdet Calp, *“Boğaziçi Köprüsü'nü sattırmam!”* çıkışında bulunmuştur. Calp sözlerine şöyle devam etmiştir: *“Köprüyü satacaklar, kime satacaklar? İşçi mi alacak, memur mu alacak bunu? Emekli, dul, yetim mi alacak? Hayır, Türkiye'deki üst düzeydeki geliri olan insanlar alacak... Satamazsınız efendim...”* (Doğan, 23 Ekim 1983: 1-11; Milliyet, 23 Ekim 1983: 1).

Necdet Calp, bir yandan 6 Kasım 1983 tarihinde gerçekleşecek olan Genel Seçimler için hazırlıklar ile uğraşırken diğer yandan da Milliyetçi Demokrasi Partisi'ni ve Anavatan Partisi'ni seçim hazırlık parasını nasıl temin ettikleri konusunda mitinglerde devamlı eleştirmiştir. Calp, kendilerini başarısız olarak gören Anavatan Partisi'ne mitinglerde, seçim için kullanacakları yüzlerce milyon lirayı nereden bulduklarını sorarak Halkçı Parti'nin dar gelirli halkın partisi olduğunu ve bu durumla gurur duyduğunu söylemiştir (Solak, 17 Ekim 1983: 13).

Halkçı Parti Seçim Beyannamesi'nde ve Programı'nda; çağdaş ve adil bir vergi sistemiyle vergi adaletsizliğinin ve yolsuzluğunun giderileceği, küçük esnaf ve sanatkarların destekleneceği, iş kazalarının önlenmesi için çalışmaların hızlandırılacağı, eşit şekilde eğitim ve öğretim fırsatının sağlanması yönünde çalışmalar yapılacağı, yurtiçi petrol aramalarına ağırlık verilerek üretimin artırılması yönünde çalışmalar yapılacağı, madenlerin işlenerek yurtdışına satılması yönünde çalışmaları destekleyeceği, Avrupa Ekonomik Topluluğu'na girmenin gündemde tutulması, dış ticaret açığının kapatılması, dış satımın artırılıp dış alımın tasarruf ilkelerine ve ekonomik ihtiyaçlara göre düzenlenmesi, işsizliğin ve açlığın önlenmesi ile ilgili çalışmaların yapılması gerekliliği, genel sağlık sigortasının yapılması zorunluluğu, KİT'lerin geliştirilmesi ve verimlerinin artırılması, Devletçiliğe ağırlık veren karma ekonominin savunulması gerekliliği, cezaevindeki mahkumlar için Af Kanunu'nun kapsamının genişletilmesi konuları belirtilmiştir (Cumhuriyet, 20 Mayıs 1983: 7; Cumhuriyet, 20 Temmuz 1983: 7; Cumhuriyet, 30 Ekim 1983: 7; TBMM Halkçı Parti Seçim Beyannamesi ve Programı, 1983: 3-18; Hürriyet, 28 Ekim 1983: 1).

6 Kasım 1983 tarihinde gerçekleşmiş olan Genel Seçimlerde Anavatan Partisi %45.14 oyla birinci parti olarak dört yüz milletvekilliğinden iki yüz on birini kazanarak tek başına iktidara gelmiştir. Halkçı Parti %30.46 oyla ikinci parti olarak yüz on yedi milletvekili çıkarmıştır. Milliyetçi Demokrasi Partisi ise %23.27 oyla üçüncü parti olarak ve yetmiş bir milletvekili çıkararak seçimi tamamlamıştır. Kenan Evren Anavatan Partisi aleyhinde sözler sarf ederek kamuoyunda Anavatan Partisi'nin seçimleri kazanmaması yönünde bazı faaliyetlerde bulunmuş, ancak başarılı olamamıştır (Cumhuriyet, 7 Kasım 1983: 1; Özçelik, 2011: 171; Cumhuriyet, 8 Kasım 1983: 1). Cumhuriyet gazetesi yazarı Uğur Mumcu, seçim sonuçlarını; siyaset sahnesinden Turgut Sunalp'ın silinerek, Necdet Calp'ın Türkiye'deki güçlü bir sol kesimi temsil ettiği şeklinde değerlendirmiştir (Mumcu, 8 Kasım 1983: 1).

Tablo 1. 6 Kasım 1983 Genel Seçimleri Sonuçları

Partiler	Oy Sayısı
ANAP	7.823.827
HP	5.277.698
MDP	4.032.046
BAĞIMSIZLAR	195.164

(Tanör ve Boratav ve Akşin, 2000: 57)

Genel Seçimlerle birlikte meclisin oluşmasının ardından sıra Yerel Seçimlere gelmiştir. Ancak Yerel Seçimlere hangi partilerin katılacağı netlik kazanmamıştır. Partiler Seçmen Kütükleri Kanunu'nun on dördüncü maddesinin Seçim Kanunu'nun kırk beşinci maddesi ile değiştirilen on birinci fıkrasına göre; siyasi partilerin milletvekili genel ve ara seçimlerine, belediye ve il genel seçimlerine katılabilmeleri için illerin en az yarısında oy verme gününden en az altı ay önce teşkilatlarını kurmuş, büyük kongrelerini yapmış olmaları ya da TBMM'de gruplarının bulunması şart koşulmuştur. Bu yüzden kanunda Yerel Seçimlere katılma şartları kafaları biraz karıştırmıştır (Seçkin, 2019: 134-135).

3. 1984 Yerel Seçimleri ve Halkçı Parti'nin Sosyal Demokrasi Partisi ile Birleşmesi

1983 Genel Seçimleri ile birlikte Anavatan Partisi'nin tek başına hükümeti kurması siyasal ve toplumsal hayatta gücünü daha da artırmıştır. Uzun yıllar boyunca Türkiye'de halk, hükümet içinde çekişmelerin olmadığı tek partili yönetime hasret kaldığı ve Anavatan Partisi de bu durumun bilincinde olduğu için devlet yönetiminde gücünü daha da artırmıştır. Anavatan Partisi günün koşullarının kendisine kazandırdığı avantajlara güvenerek ve karşısında güçlü bir muhalefetin olmadığını düşünerek sonraki yıllarda yapılacak olan seçimlerde kazanacağını düşünmüştür (Altan, 2005: 177-178).

Yerel Seçimlerden önce Halkçı Parti ile ilgili Sosyal Demokrasi Partisi ile birleşecekleri yönünde bazı söylemler olmuştur. Ancak Necdet Calp, birleşmenin kesinlikle söz konusu olmadığını ve böyle bir durumun demokrasiyi kesinlikle tehlikeye sokacağını söylemiştir. Sosyal Demokrasi Partisi lideri Erdal İnönü ise birleşme yönündeki söylemlerle ilgili, Halkçı Parti ile aralarında herhangi bir sorunun olmadığını ve Yerel Seçimlerden önce birleşmelerinde bir sakınca görmediğini söylemiştir (Çetinkaya ve Köse, 5 Şubat 1984: 7; Cumhuriyet, 3 Mart 1984: 7).

25 Mart 1984 tarihinde gerçekleşen Yerel Seçimlere altı parti katılmıştır. Seçim sonuçları şöyledir:

Tablo 2. 25 Mart 1984 Yerel Seçimleri Sonuçları

Partiler	Oy Sayısı	Oyların Oranları	Yüzdelik
ANAP	7.263.493	%41,3	
SODEP	4.119.365	%23,4	
HP	1.545.593	%8,3	
DYP	2.349.068	%13,3	
MDP	1.252.459	%7,1	
RP	837.043	%4,8	

(Bila, 1999: 372)

Milli Güvenlik Konseyi tarafından veto edilen ve Genel Seçimlere katılmayan partiler Yerel Seçimlere katıldığı için oyların partiler arasındaki dağılımı önemli ölçüde değişiklik göstermiştir. Seçimi Genel Seçimlerde olduğu gibi Anavatan Partisi kazanmıştır. Seçimlere katılan Sosyal Demokrasi Partisi ikinci parti olurken, Halkçı Parti ve Milliyetçi Demokrasi Partisi hezimete uğramıştır (Bila, 1999: 372). Yerel Seçimler sonrası Anavatan Partisi; Ankara, İstanbul ve İzmir başta olmak üzere elli dört ilde ve üç yüz on altı ilçede, Sosyal Demokrasi Partisi; Kars, Tunceli, Bitlis, Ordu ile birlikte sekiz ilde ve yüz bir ilçede, Milliyetçi Demokrasi Partisi iki ilde ve otuz yedi ilçede, Refah Partisi iki ilde ve beş ilçede, Halkçı Parti yirmi altı ilçede belediye başkanlıklarını kazanmışlardır (Cumhuriyet, 26 Mart 1984: 1; İnönü, 1999: 442; Polat, 2009: 50-52).

1984 Yerel Seçimlerinden sonra Meclisteki muhalefet partileri siyasi varlıklarını yitirmeye başlamışlardır. Arkalarında desteği olan bazı partiler, ülke genelinde neredeyse temsil edilememişlerdir (Zürcher, 1995: 413). Necdet Calp, Milli Güvenlik Konseyi tarafından ülkenin sol kesiminin oylarını kendisine çekmesi beklenen bir parti lideri olarak kabul edilmiştir. Ancak beklentilerin aksine Necdet Calp'ın partinin oylarını büyütemeyeceği anlaşılmıştır (Gürbüz, 2013: 148). Calp, seçimlerde uğradığı hezimetten sonra Halkçı Parti'den istifa etmek istemiş, ancak parti üyeleri tarafından bu isteği reddedilmiştir (Cumhuriyet, 27 Mart 1984: 6). 1985 yılına gelindiğinde ise Halkçı Parti içinde ayrılıkçı hareketler baş göstermeye başlamıştır. Halkçı Parti zorlu bir sürece girmiştir. Parti bir değişime ihtiyaç duymuştur. Parti içinde muhalefet gücünü artırmaya başlamış, yönetimin tabanla ve örgütle bağları kopma noktasına gelmiştir (Cumhuriyet, 2 Ocak 1985: 7).

Halkçı Parti'nin ve Sosyal Demokrasi Partisi'nin Yerel Seçimlerdeki oy oranlarının %32'ye yakın olması ve belediyeler nezdinde başkanlıkların çoğunun sağ partilere verilmesi sebebiyle seçimlerin ardından solda birlik tartışmaları gündeme gelmiştir. 6 Temmuz 1984 tarihinde yapılan Sosyal Demokrasi Partisi Kongresi ve 29-30 Haziran 1985 tarihlerinde yapılan Halkçı Parti Kongresi sonrasında Erdal İnönü, Halkçı Parti'yi partilerin birleşmesi konusunda ikna etmek için ziyaret etmiştir

(Gürbüz, 2013: 153). 29 Haziran 1985 tarihinde Ankara’da gerçekleşen Halkçı Parti Kongresi aynı zamanda parti başkanlığının değişimine de ev sahipliği yapmıştır. Kongre üyeleri Aydın Güven Gürkan’ı Halkçı Parti’nin yeni başkanı olarak seçmişlerdir. Yeni yönetimin üyelerinin isimleri şöyledir: Vecihi Ataklı, Barış Can, Turan Beyazıt (Bila, 1999: 373). Aydın Güven Gürkan’a göre Sosyal Demokrasi Partisi siyasetin üst kademeleri tarafından oluşturulan bir partidir. Sosyal demokrat olan Bülent Ecevit de Aydın Güven Gürkan ile aynı fikirdedir. Bu yüzden Aydın Güven Gürkan önce Bülent Ecevit ile birlikte bir oluşumdan yana olmuştur. Kurulacak olan Demokratik Sol Parti hareketinin öncüsü Rahşan Ecevit ile Gürkan 22 Temmuz 1985 tarihinde bir araya gelmişlerdir. Ancak yapılan görüşme sonrasında herkesin kendi yoluna gideceği ve herhangi bir birleşmenin olmayacağı söylenmiştir (Seçkin, 2019: 235). Tekrardan araştırdım herhangi bir bilgi yanlışı yoktur. Nerede hata olduğunu anlayamadım.

Eylül ayına gelindiğinde Halkçı Parti, Sosyal Demokrasi Partisi’nin birleşme teklifine olumlu bakmaya başlamış ve Erdal İnönü ile partilerin birleşimi konusunda görüşmeler yapmıştır. Erdal İnönü ve Aydın Güven Gürkan’ın görüşmeleri olumlu sonuç vermiş, 21 Eylül 1985 tarihinde İnönü ve Gürkan birleşme protokolünü imzalamışlardır. Protokol gereği Halkçı Parti, 2 Kasım 1985 tarihinde Birinci Olağanüstü Büyük Kongresi’ni toplamıştır. Partinin adı Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP) olarak değiştirilmiştir. 3 Kasım günü de Sosyal Demokrasi Partisi’nin Birinci Olağanüstü Büyük Kongresi toplanmış ve parti kendini feshederek Sosyal Demokrat Halkçı Parti’ye katılma kararı almıştır. Böylece birleşme sonucunda 1986 yılının Mayıs ayına kadar partinin başkanlığını Aydın Güven Gürkan yapmıştır. Erdal İnönü ise Başkanlar Kurulu üyesi sıfatını almıştır (Bila, 1999: 373).

SONUÇ

Necdet Calp, devletin çeşitli kurumlarında görev almış, önemli bir devlet ve siyaset adamıdır. 1980 askeri darbesinden sonra siyaset yasağından dolayı kapanan partilerden biri de Cumhuriyet Halk Partisi’dir. Partinin kapanması ile oluşan siyasi boşlukta Cumhuriyet Halk Partisi’nin yerini Sosyal Demokrasi Partisi ve Halkçı Parti doldurmak istemiş ve sonraki süreçte Cumhuriyet Halk Partisi’nin bıraktığı siyasi boşluğu Halkçı Parti’nin dolduracağı anlaşılmıştır. Halkçı Parti kurulduktan sonra Sosyal Demokratlar tarafından muvazaa parti olmakla suçlanmıştır. Milli Güvenlik Konseyi Halkçı Parti’nin bazı kurucularını veto ettiği için parti yeniden bir oluşum içine girmeye çalışmış ve gerekli üye sayısını tamamlayarak 6 Kasım 1983 tarihli Genel Seçimlere katılma hakkını elde etmiştir. Bu seçimler Halkçı Parti’nin siyasetteki mücadelesini kanıtlamasına vesile olmuştur. Yeni kurulan bir parti olmasına rağmen seçimlerden 5.277.698 oy alarak başarısını ortaya koymuştur. Ancak Halkçı Parti her ne kadar Genel Seçimlerde başarı gösterse de Anavatan Partisi Genel Seçimlerde Halkçı Parti’den daha yüksek oy alarak iktidara tek başına geldiği için toplum içerisinde sosyal ve siyasi gücünü daha da artırmıştır. Bu güç ilerleyen günlerde Halkçı Parti’nin siyasetteki yerini zayıflatmaya başlamıştır.

Sosyal Demokrasi Partisi’ne göre Anavatan Partisi’nin karşısına güçlü bir muhalefet olarak çıkmanın tek yolu birleşmekten geçiyordu ama Necdet Calp birleşme isteğini kesin bir dille reddetmiştir. 25 Mart 1984 tarihinde gerçekleşen Yerel Seçimlerde Halkçı Parti oldukça düşük bir oy alarak hezimete uğramıştır. Yerel seçimlerde yaşanan hezimetten dolayı Necdet Calp partiden istifa etmek istediye de parti üyeleri tarafından istifası reddedilmiştir. Ancak 1985 yılına gelindiğinde, Halkçı Parti içindeki muhalefet kendini daha güçlü bir şekilde göstermeye başlamış ve parti yönetimi ile üyeleri arasında anlaşmazlıklar ortaya çıkmıştır. Halkçı Parti kongresinde yapılan seçimler sonucunda Necdet Calp’ın yerine Aydın Güven Gürkan seçilmiştir. Sosyal Demokrasi Partisi başkanı Erdal İnönü’nün birleşme çağrısına Aydın Güven Gürkan olumlu yanıt vermiş ve 3 Kasım 1985 tarihinden itibaren Halkçı Parti ve Sosyal Demokrasi Partisi Sosyal Demokrat Halkçı Parti ismini alarak siyasi hayattaki varlıklarını sürdürmüşlerdir.

Halkçı Parti yeni bir oluşum olmasına rağmen 1983 Genel Seçimlerinde büyük bir başarı göstermiştir. Ancak hem Anavatan Partisi'nin toplum nezdindeki başarısı hem de Halkçı Parti'nin Genel Seçimlerdeki başarısına güvenip Sosyal Demokrasi Partisi'nin birleşme önerisini reddederek Yerel Seçimlere tek başına katılması Halkçı Parti'yi hezimete uğratmıştır. Halkçı Parti, Yerel Seçimlerden önce Sosyal Demokrasi Partisi'nin birleşme teklifini kabul etseydi siyasi hayatını daha güçlü bir şekilde sürdürebilirdi.

Finans

Finansal destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SDG)

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri: Desteklemiyor

Kaynaklar

- Altan, C. (2005). Genel Seçimler- Yerel Seçimler İlişkisi (1983-2004). *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(12), 174-190.
- BCA, Yer Bilgisi: 246-23-4, Belge Tarihi: 28.06.1954.
- BCA, Yer Bilgisi: 536-94-5, Belge Tarihi: 17.10.1980.
- Biçici, M. & Doğru, D. (2024). 1980 Sonrasında Türkiye’de Sol Hareketler ve Sol Partiler. *Asia Minor Studies*, 12(1), 11-34.
- Bilâ, H. (1999). *CHP 1919-1999*. İstanbul: Doğan Kitapçılık.
- Cumhuriyet, (13 Eylül 1980). s.9.
- Cumhuriyet, (13 Mayıs 1983). s.1-11.
- Cumhuriyet, (20 Mayıs 1983). s.7.
- Cumhuriyet, (20 Mayıs 1983). s.1-11.
- Cumhuriyet, (21 Mayıs 1983). s.7.
- Cumhuriyet, (4 Haziran 1983). s.7.
- Cumhuriyet, (20 Temmuz 1983). s.7.
- Cumhuriyet, (26 Temmuz 1983). s.1.
- Cumhuriyet, (30 Ekim 1983). s.7.
- Cumhuriyet, (7 Kasım 1983). s.1.
- Cumhuriyet, (8 Kasım 1983). s.1.
- Cumhuriyet, (3 Mart 1984). s.7.
- Cumhuriyet, (26 Mart 1984). s.1.
- Cumhuriyet, (27 Mart 1984). s.6.
- Cumhuriyet, (2 Ocak 1985). s.7.
- Çavdar, T. (2004). *Türkiye’nin Demokrasi Tarihi (1950’den Günümüze)*, (3. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Çavuşoğlu, H. (2022). 1983 Genel Seçimleri ve Anavatan Partisi. *Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 8(1), 77-86.
- Çetinkaya H. (2 Kasım 1983). Calp: Holdinglerin Adaylarına Oy Vermeyin Dedi. *Cumhuriyet*, s.6.
- Çetinkaya H. & Köse T. (5 Şubat 1984). SODEP Lideri Erdal İnönü. *Cumhuriyet*, s.7.
- Doğan, Y. (23 Ekim 1983). Üç Lider Üç Yaklaşım. *Cumhuriyet*, s.1-11.
- Dursun, S. (2008). Türkiye’nin Güvenlik Algılamasındaki Değişim: 12 Eylül 1980 Askeri Müdahalesi Sonrası Dönem. *ÇTTAD*, 7(16-17), 421-433.
- Düzenli, K. (2021). Halkçı Parti’nin Politik Kimliği Üzerine Bir Değerlendirme. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(3), 59-74.
- Ergül, T. (1995). *Sosyaldemokraside Ayrışma Yılları*. Ankara: Gündoğan Yayınları.

- Gürbüz, A. V. (2013). HP-SODEP-SHP. Kabasakal, M. (Ed.). *Türkiye’de Siyasal Partiler*, (ss.146-162). İstanbul: Es Yayınları.
- Halkçı Parti TBMM Grubu İç Yönetmeliği (Tüzük), (1986). Ankara: TBMM Basımevi.
- Hürriyet, (28 Ekim 1983). s.1.
- İnönü, E. (1999). *Anılar ve Düşünceler*, 3. Cilt (9. Baskı). İstanbul: İDEA İletişim Hizmetleri.
- Karaer, İ. & Erişti, R. vd. (2014). *Dünden Bugüne Başbakanlık (1920-2014)*, (2. Baskı). Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.
- Karakoç, S. (2022). Sosyal Demokrasi Partisi (SODEP). *Akademik Açık Dergisi*, 2(1), 38-64.
- Keskin, Y. Z. & Akın, G. (2020). 12 Eylül Ara Rejimi Döneminde Türkiye’de Siyasi Gelişmeler (1980-1983). *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (26), 703-724.
- Milliyet, (13 Eylül 1980). s.1-7.
- Milliyet, (23 Ekim 1983). s.1.
- Milliyet, (7 Kasım 1983). s.1.
- Mumcu, U. (8 Kasım 1983). Güven Bunalımı. *Cumhuriyet*, s.1.
- Özçelik, A. (2011). 1960’dan Günümüze Türk Siyasal Hayatı. İnan, S. ve Haytoğlu, E. (Ed.). *Yakın Dönem Türk Politik Tarihi*, (3. Baskı). Ankara: Anı Yayınları, 147-184.
- Polat, A. (2009). *1980 Sonrası Türkiye Solu: SHP Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Seçkin, A. (2019). *Türk Siyasal Yaşamında Halkçı Parti*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü.
- Solak, İ. (17 Ekim 1983). Calp: İki Parti, Yüzlerce Milyonu Nereden Buluyor?. *Hürriyet*, s.13.
- Solak, İ. (19 Ekim 1983). HP’nin Güneşi Güneydoğu’da Parladı. *Hürriyet*, s.13.
- Soysal, M. (2023). Türkiye’de Veto Siyaseti Gölgesinde Demokrasiye Geçiş Süreci: 1983 Genel Seçimleri. *Academic Social Resources*, 8(54), 4006-4012.
- Tanör, B. & Boratav, K. ve Akşin, S. (2000). *Türkiye Tarihi 5 Bugünkü Türkiye (1980-1995)*, 5. Cilt (3. Baskı). Akşin, S. (Ed.). İstanbul: Cem Yayınevi.
- TBMM Halkçı Parti Seçim Beyannamesi ve Programı, (1983). <https://acikerisim.tbmm.gov.tr>, Erişim Tarihi: 15 Şubat 2024.
- T.C. Anayasası Mevzuatı, (18 Ekim 1982). Tertip 5, 22, <https://www.mevzuat.gov.tr>, Erişim Tarihi: 15 Şubat 2024.
- Toprak, E. (2020). 1982 Anayasası’nın Hazırlanma Süreci. *Turkuaz Uluslararası Türk Dünyası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 1(2), 177-185.
- Uncular, B. (3 Kasım 1983). Sunalp, Özal’ı İnkarcılık, Calp’ı Komünistlerden Oy İstemekle Suçladı. *Cumhuriyet*, s.7.
- Yücel, M. S. (2006). *Türkiye’nin Siyasal Partileri (1859-2005)*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Zürcher, E. J. (1995). *Modernleşen Türkiye’nin Tarihi*, (1. Baskı). Göner, Y. S. (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

EXTENDED ABSTRACT

In this study; The political activities of the Populist Party (1983-1985), which had an important political career and tried to replace the Republican People's Party in accordance with the political conditions of the day after the military coup of September 12, 1980, and the founder of the party, Necdet Calp, were examined. In the study, did the Populist Party bring a new breath to the post-September 12 period? Is the Populist Party, which entered political life as a kind of representative of the Republican People's Party, fully supported and accepted on the left wing? Has the Populist Party been successful in the elections? How was the merger process with the Social Democracy Party? The answers to these questions were sought in the study.

Academic studies on Necdet Calp have focused on his political activities rather than his private life. The universe of the study consists of the distribution of the right and left wings in Turkey after the military coup of September 12, 1980, and the political activities of the new parties that emerged after the dissolution. These political activities are explained through the activities of the Populist Party. Within the framework of the study, T.R. The Presidency State Archives Directorate, the sources of the Grand National Assembly of Turkey, books, articles and theses written about the Populist Party and Necdet Calp, the news of Cumhuriyet newspaper, Milliyet and Hürriyet newspapers in particular, and the articles of newspaper commentators were used.

Necdet Calp is an important statesman and politician who served in various institutions of the state. One of the parties that was closed down due to the ban on politics after the military coup of September 12, 1980 was the Republican People's Party. In the political vacuum created by the closure of the party, the Social Democracy Party and the Populist Party wanted to fill the place of the Republican People's Party, and it was understood that the Populist Party would fill the political void left by the Republican People's Party in the following period.

The 1983 General Elections helped the Populist Party prove its struggle in politics. It emerged from the elections as the second and strongest opposition party. However, it could not show the same success in the 1984 Local Elections. Although Necdet Calp wanted to resign from the party due to the defeat in the local elections, his resignation was rejected by the party members. However, by 1985, the opposition within the Populist Party began to show itself more strongly and disagreements arose between the party management and its members. As a result of the elections held at the Populist Party congress, Aydın Güven Gürkan was elected instead of Necdet Calp. Aydın Güven Gürkan responded positively to the unification call of Erdal İnönü, the head of the Social Democracy Party, and as of November 3, 1985, the Populist Party and the Social Democracy Party continued their existence in political life as the Social Democratic Populist Party.

In a television program he attended with ANAP leader Turgut Özal before the General Elections in 1983, Necdet Calp said, regarding the sale of the Bosphorus Bridge, "I won't let it be sold, sir, I won't let it be sold!" He remained in the memory of the Turkish people with his words.